

ŁUCJA LANGE

DLACZEGO ŚMIERĆ MOŻE BYĆ DOBRA

Zbliżenia. O niewidzialnych więziach społecznych między żywymi a umarłymi

Recenzja książki Łucji Lange *Dlaczego śmierć może być dobra*,
Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2025

MAGDALENA ANITA GAJEWSKA
UNIwersytet GDAŃSKI

<https://doi.org/10.18778/2300-1690.29.12>

Nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Łódzkiego ukazała się kolejna publikacja Łucji Lange – badaczki i socjolożki, artystki i terapeutki, mistrzyni ceremonii i prowadzącej kręgi dla osób, które doświadczyły utraty więzi z bliską osobą ludzką i pozaludzką. Łucja Lange, podobnie jak Ewa Domańska (2017), proponuje spojrzeć na śmierć jako element życia. W tej recenzji mówić będę o książce przełomowej dla polskich studiów nad śmiercią i umieraniem, czytelnikom chciałabym przybliżyć nowatorskie spojrzenie, jakie prezentuje Autorka.

Dlaczego śmierć może być dobra to książka, która nie tylko diagnozuje społeczne procesy wokół śmierci, ale także daje nadzieję na ich twórcze przeformułowanie. Autorka zaprasza do refleksji nad tym, jak – poprzez zmiany w kulturze żałoby – możemy kształtować bardziej humanitarny i sensowny stosunek do końca życia.

I Książka Łucji Lange *Dlaczego śmierć może być dobra* pojawia się w kluczowym momencie rozwoju badań interdyscyplinarnych nad śmiercią i żałobą, które opuszczają paradygmat funkcjonalistyczny zaproponowany przez francuską tanatologię (Ariès, 1974). Kwestia żałoby, mimo swego uniwersalnego charakteru, przez długi czas pozostawała na marginesie zainteresowań nauk społecznych, ograniczona głównie do analiz psychologicznych lub medycznych. Dopiero XX wiek przyniósł rozwój interdyscyplinarnych badań nad śmiercią i przemijaniem – *death studies* – otworzył przestrzeń dla pogłębionej refleksji nad żałobą jako zjawiskiem kulturowym, społecznym i historycznym.

W obliczu rosnącej sekularyzacji, medykalizacji umierania oraz spersonalizowanego przeżywania straty, autorka proponuje nową perspektywę, według której śmierć

niekoniecznie musi być postrzegana jako koniec, lecz jako moment o potencjale egzystencjalnym i społecznym. Lange traktuje śmierć nie tylko jako biologiczne zjawisko, ale jako przestrzeń znaczeń – moralnych, kulturowych, wspólnotowych – które mogą być „dobre”, jeśli zostaną właściwie przepracowane i staną się tworzywem kreacji w życiu społecznym. Zaprasza nas do pomyślenia o śmierci jako o tym, co nie musi być postrzegane jedynie jako strata, ale może zostać rozpoznane jako moment przejścia, który można uznać, a nawet celebrować w sposób refleksyjny. W swojej książce wskazuje na ryzyko, jakie niesie marginalizacja śmierci: lęk przed odejściem, alienację osób w żałobie, brak wspólnotowych rytuałów, co może prowadzić do społecznego ubóstwa sensu. Według autorki śmierć, która pozostaje „ukryta”, „zapomniana” lub tylko prywatnie przeżywana, traci swój potencjał symboliczny i moralny.

W kontekście polskim, gdzie publiczna dyskusja o śmierci i żałobie bywa ograniczona, ta publikacja ma potencjał katalizatora zmiany – może wpłynąć na rozwój polityk społecznych (np. wsparcie żałoby), edukacji końca życia czy inicjatyw kulturalnych związanych z pamięcią.

II

Autorka w pierwszej części książki stawia znajome tanatologom i filozofom pytanie etyczne: co oznacza „dobra śmierć”? Zaskakuje czytelnika rozwiązaniem, wymykając się „tradycyjnym” aporetycznym rozważaniom dotyczącym eutanazji. Lange proponuje, by dobra śmierć oznaczała nie tylko brak cierpienia fizycznego, lecz także poczucie, że odejście zostało godnie przepracowane społecznie – z narracją, pamięcią i uznaniem ze strony wspólnoty. Taka śmierć może być źródłem sensu.

Łucja Lange podkreśla, że dobre przeżycie śmierci zależy w dużej mierze od wspólnotowego osadzenia: od rytuałów (Douglas, 1966; Turner, 1969), narracji i społecznych form

żałoby. Współczesne społeczeństwa często tracą te praktyki, a brak rytuału osłabia możliwość nadania śmierci znaczenia społecznego.

Dlatego też w drugiej części książki podejmuje temat żałoby nie jako prywatnej emocji, lecz jako zjawiska silnie uwarunkowanego kulturowo i społecznie. Przedstawia żałobę jako proces, który – choć osadzony w psychice jednostki – nie może być w pełni zrozumiany bez uwzględnienia kontekstu społecznego: norm kulturowych, ról płciowych, rytuałów przejścia czy narracji o śmierci dominujących w danej epoce i środowisku. Takie ujęcie pozwala wyjść poza dominującą w literaturze psychologiczną ramę pięciu etapów żałoby (Kübler-Ross, 1969), czy modeli radzenia sobie ze stratą, i skupić się na tym, jak społeczeństwa „organizują” żałobę, na przywołaniu pytania o to, kto może opłakiwać, jak długo, w jaki sposób i z jakim uznaniem społecznym? Łucja Lange zaprasza czytelników do spojrzenia na żałobę jako proces kontynuacji więzi zaproponowany przez Dennisa Silvermana i Stevena Nickmana (1996). Widzą oni żałobę jako proces adaptacji a nie stan patologii. W tym ujęciu zakończenie żałoby nie musi oznaczać zakończenia relacji.

Wielowymiarowe przedstawienie zjawiska żałoby sprawia, że książka staje się nie tylko opracowaniem, ale też źródłem inspiracji dla tych, którzy żałoby doświadczają i którzy tworzą innym w jej przeżywaniu. Książka dotyka problemu więzi i utraty. Autorka przybliży czytelnikowi to, jak z perspektywy psychologicznej przywiązanie osadza się w tożsamości człowieka (Bolby, 1980; Neimeyer, 2007) i jak potrafi przekraczać granice gatunkowe. Łucja Lange, jako badaczka i terapeutka, prowadzi czytelników przez meandry i egzystencjalne milizny doświadczenia utraty obiektu przywiązania (Parkes & Bolton, 1996; Bonanno, 2004).

Takie zaprojektowanie książki sprawia, że jest ona wartościowa zarówno dla badaczy, jak i praktyków, ponieważ daje solidne ramy

konceptyjne oraz wskazuje na konkretne obszary, w których należy podjąć działania (od odbudowy rytuałów po edukację społeczną).

Autorka z powodzeniem łączy teorię z praktyką, oferując czytelnikom głęboką analizę złożonych zagadnień. Lange sprawnie spaja perspektywy socjologiczne, filozoficzne, etyczne i praktyczne, co daje pełny obraz problematyki śmierci i żałoby. Łączy refleksyjne rozważania, czerpiąc z różnych punktów widzenia, od terapeutów żałoby, po osoby pracujące w opiece paliatywnej.

Podsumowanie

Na koniec warto wspomnieć o pewnych odczuciach niedosytu, z jakimi publikacja pozostawić może czytelników. W niektórych rozdziałach książki brakuje danych z badań empirycznych – więcej studiów przypadków (np. z hospicjów, różnych kultur) mogłoby wzmocnić argumentację i wesprzeć czytelniczą wyobraźnię. Choć Lange stara się być realistką, perspektywa „dobrej śmierci” może być trudna do zrealizowania w wielu kontekstach społecznych – zwłaszcza tam, gdzie opieka medyczna jest ograniczona lub tabuizacja śmierci pozostaje silna. Jako jedna z niewielu autorek Łucja Lange dotyka doświadczenia żałoby po bliskich istotach pozaludzkich. Oddaje tym samym ogromną zmianę, jaka zachodzi w dyskursie społecznym dotyczącym umiarnia zwierząt, które współtworzą z nami sieci życia społecznego. Wątek ten mógłby zostać pokazany szerzej przez autorkę, która jako osoba prowadząca kręgi po stracie bliskich osób pozaludzkich, dysponuje nie tylko wiedzą teoretyczną. Być może będzie to temat jej kolejnej publikacji.

Dlaczego śmierć może być dobra Łucji Lange to praca ambitna i ważna. Autorka skutecznie argumentuje, że śmierć niesie ze sobą nie tylko cierpienie, ale także znaczenia moralne, społeczne i kulturowe, które mogą być kulturowane, jeśli zostaną uznane i przetworzone.

Lange przekonuje, że „dobra śmierć” to nie utopia, lecz możliwy, choć wymagający, projekt społeczny i etyczny. 📖

Literatura:

- Ariès, P. (1974). *Western attitudes toward death*. London: Penguin Books.
- Bonanno, G. A. (2004). The emotional aftermath of death: A review of research on bereavement, *Psychological Bulletin*, 129(3), 311–342.
- Bowlby, J. (1980). *Loss: Sadness and depression*. London: Tavistock.
- Domańska, E. (2017). *Nekros. Wprowadzenie do ontologii martwego ciała*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Douglas, M. (1966). *Purity and danger: An analysis of the concepts of pollution and taboo*. London: Routledge.
- Kübler-Ross, E. (1969). *On death and dying*. New York: Macmillan.
- Lange, Ł. (2025). *Dlaczego śmierć może być dobra*. Łódź: Uniwersytet Łódzki.
- Neimeyer, R. (2007). *The meaning of suffering: Psychological and existential perspectives*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Parkes, C. M., & Bolton, P. (1996). *Continuing bonds: New understandings of grief*. London: Routledge.
- Turner, V. (1969). *The ritual process: Structure and anti-structure*. Chicago: Aldine.

Kwestie dotyczące etyki wydawniczej

Funding information: Not applicable.

Conflict of interests: None.

Ethical considerations: The Author assures of no violations of publication ethics and takes full responsibility for the content of the publication.

Declaration regarding the use of GAI tools: Not used.